

A RENDŐRI LŐFEGYVERHASZNÁLAT KAPCSOLATA AZ ÉLETHEZ ÉS A TESTI ÉPSÉGHEZ VALÓ JOGHOZ

THE RELATION BETWEEN THE USE OF FIREARMS TO THE RIGHT TO LIFE AND PHYSICAL SAFETY

Vaszily Blanka Flóra*

Absztrakt

Ezen tanulmány megírásával fő célom az, hogy bemutassam a lőfegyverhasználat és az élethez, testi épséghez való jog közötti kapcsolatot. Először is, a rendőrség kényszerítő eszközöket alkalmaz a közrend fenntartására, és a legtöbb ilyen eszköz használata sértheti az emberi jogokat. Különösen a lőfegyverek használata lehet a legnagyobb hatással ezekre a jogokra, mivel akár az intézkedés alá vont személy életének kioltását is eredményezheti. Ebben a tanulmányban azt szeretném bemutatni, hogy a rendőrség által kitűzött cél elérése érdekében a lőfegyverek használata esetén milyen keretek között korlátozható a testi épséghez való jog. Továbbá bemutatok néhány olyan lőfegyverhasználati esetet is, amelyet az Alkotmánybíróság azért helyezett hatályon kívül, mert ezek az esetek aránytalanul korlátozták a testi épséghez való jogot, így alkotmányellenessé váltak.

Kulcsszavak: lőfegyverhasználat, a lőfegyverhasználat alapelvei, élethez való jog, testi épséghez való jog, jogok korlátozása

Abstract

In this study my main goal is to show the relation between the use of firearms to the right to life and physical safety. First of all, the police use coercive means to maintain public order and the use of most of these instruments can violate human rights. In particular, it is the use of firearms that can have the strongest impact on these rights, as it can even result in the loss of life of the person subject to the measure. In this study, I would like to present the limits within which the right to physical safety may be restricted in the case of using firearms in order to reach the intended goal of the police. Furthermore, I also demonstrate some of the cases of firearm usage that have been abolished by the Constitutional Court because these cases limited the right to physical safety in a disproportionate way, making them unconstitutional.

Keywords: use of firearms, principles of firearms usage, right to life, right to physical safety, limitation of rights

* Vaszily Blanka Flóra, negyedéves nappali tagozatos joghallgató, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, e-mail: vaszilyblanka@gmail.com; Konzulens: Dr. Nyitrai Péter, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Államtudományi Intézet, Közigazgatási Jogi Tanszék, e-mail: peter.nyitrai1@uni-miskolc.hu.

1. Bevezető gondolatok

Tanulmányom célja, hogy bemutassam a lőfegyverhasználat és az élethez, testi épséghez való jog kapcsolatát. Ezen téma feldolgozásakor a rendelkezésre álló szakirodalmat és Szántó Róbert¹ rendőr alezreddessel történő beszélgetés során közölt információkat vettem alapul, akinek köszönöm a segítségét. A rendőri kényszerítőeszközök a közrend fenntartását és a jogsértő helyzet megszüntetését szolgálják. A legtöbb ilyen eszköz alkalmazása emberi jogokat sérthet kisebb-nagyobb mértékben. Ezen belül is a lőfegyverhasználat az, amely a legerősebb hatással lehet az említett jogokra, hiszen akár az intézkedés alá vont életének kioltásával is járhat, de kevésbé súlyos esetben is egy lövési sérüléssel. A lőfegyver használatával fontos, hogy a szándékozott célt elérjék, azaz az adott személy magatartásának megakadályozása, de közben figyelemmel kell lenni arra is, hogy az a személy is ember és jogainak tiszteletben tartása ugyanolyan fontos, mint más személy esetében. Azért is találok érdekesnek a lőfegyverhasználat elméleti kérdéseit, mert egy pisztolylövés egyszerre védheti meg a rendőr vagy más életét, illetve sértheti meg az intézkedés alá vont testi épségéhez való jogát. Mindeközben pedig a lőfegyvert használó rendőrnek – az őt körülvevő körülmények hatása alatt – rövid időn belül kell döntés hoznia, hogy ténylegesen használja-e lőfegyverét és pontosan hova céloz. Mindezt figyelembe véve a lőfegyver néhány másodperces használata közben több egymásra ható tényezőt kell szem előtt tartani, amely a rendőr megfelelő fokú felkészültségét és lélekjelenlétét előfeltételezi. Másfelől az intézkedés alá vont élethez, testi épséghez való jogának biztosítása érdekében kifejezetten fontos a lőfegyverhasználat jogalkotó által történő szabályozása. Ez biztosítja, hogy a lőfegyvert csak közvetlen veszély esetén, mint végső eszköz használják. Továbbá különböző garanciális szabályok felállítása teszi lehetővé a lőfegyver jogszerű és szakszerű alkalmazását. Az 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről (továbbiakban: Rtv.) a lőfegyverhasználat eseteinek meghatározásával biztosítja, hogy az intézkedés alá vont személy emberi jogainak korlátozása csak szükséges esetben történjen és hogy ezek az esetek ne vessenek fel értelmezési kérdéseket a jogbiztonság tekintetében.

2. A lőfegyverhasználat alapjai

2.1. A rendőrség feladata

Tanulmányom elején fontosnak tartom megemlíteni a rendőrség főbb feladatait, hiszen ezek határozzák meg társadalmi rendeltetését, illetve azokat a célokat, amelyek elérése érdekében dolgozik, intézkedéseket hoz és szükség esetén kényszerítő eszközöket alkalmaz. Lényegében ezen fő feladatok töltik meg a rendőrség munkáját tartalommal. Laikus szemmel azt mondhatjuk, hogy a rendőrség a rend fenntartása érdekében tevékenykedik, illetve megteremti és helyreállítja a biztonságot. Ezeket Magyarország Alaptörvénye (továbbiakban: Alaptörvény) is rögzíti, mely szerint „a rendőrség alapvető feladata a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme”². Az Rtv. ezek mellett az 1. §-ban a rendőrség feladatait még bővebben részletezi, illetve a 2. § említi, hogy „a rendőrség védelmet nyújt az életet, a testi épséget [...] közvetlenül fenyegető vagy sértő cselekménnyel szemben, [...] tiszteletben tartja és védelmezi az emberi méltóságot, óvja az ember jogait.”³

Véleményem szerint a rendőrség legáltalánosabbnak mondható feladata a közrend és közbiztonság védelme, azonban ezen fogalmak meghatározásakor problémákba ütközhetünk. A közrend fogalmának tágabb értelmezése esetén magába foglalja a jogrendet és az erkölcsi

¹ Szántó Róbert, rendőr alezredes, Encsi Rendőrkapitányság, közrendvédelmi osztályvezető.

² Magyarország Alaptörvénye (2012. április 25.) 46. cikk (1) bekezdés.

³ Rtv. 2. § (1) bekezdés.

rendet is, azonban ez azért problémás, mert az emberek erkölcsi mércéje eltérő, ezért a közrend védelmében alkalmazott eszközök sem lennének egyformák. Ennek következtében a közrend a rendőrség által védett olyan érték, amelyen a „jogilag meghatározott rendet”⁴ értjük, tehát a jogszabályok által meghatározott normatív előírásoknak való megfelelés biztosításáról beszélhetünk. A közbiztonság pedig egy olyan államcél, amely az emberek ellen mások által elkövetett jogsértések ellen véd.

A közbiztonság védelme érdekében pedig a védendő értékek ellen elkövetett jogellenes magatartások leküzdése érdekében a rendőrség kényszerítő eszközöket alkalmazhat, amelyek a jogsértő emberi jogainak korlátozásával is járhat. Tehát a rendőrség feladatainak ellátása érdekében hozott intézkedések érvényre juttatása céljából olyan jogszabályban nevesített kényszerítő eszközöket alkalmazhat, amelyek más emberi jogait korlátozhatják. Egy személy jogsértő magatartása esetén következik be az, hogy két személy emberi jogainak védelme ütközik, vagyis a sértett jogainak védelme érdekében a jogsértő emberi jogait (testi épség) lehet korlátozni. Azonban mivel emberi jogok sérülnek/korlátozására kerül sor (még ha más jogainak védelme érdekében is) garanciális szabályokra és teljes körű szabályozásra van szükség, hiszen „az a biztonság, amely az emberi jogok megsemmisítésével érhető el, semmit nem ér”⁵. A rendőri kényszerítő eszközöket és az ahhoz kapcsolódó szabályokat az Rtv. VI. fejezete sorolja fel. Ezen kényszerítő eszközök alkalmazásakor fennáll egy fokozatosság, amely azt jelenti, hogy „a cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt”⁶ kell alkalmazni, ha az pedig nem vezet eredményre súlyosabb korlátozással járó eszköz alkalmazására lesz lehetőség, melyek között a lőfegyver használata egy végső eszköznek számít.

Az Rtv. a kényszerítő eszközök alkalmazásával kapcsolatban felsorolja a korlátozható jogokat, melyek között az emberi élet (jogosan) nem szerepel. A rendőrt nem hatalmazhatják fel arra, hogy az emberi élethez való jogot korlátozza, tehát a lőfegyver használatának a célja sosem lehet más életének kioltása. Azonban az intézkedés alá vont személy élethez való joga a lőfegyverhasználat során sérülhet. A lőfegyverhasználatot egyfajta kettősség jellemzi, mely esetén egy személy testi épségének, életének védelme érdekében más testi épsége, esetleg élethez való joga sérül. Ezért is fontos, hogy a lőfegyverhasználat törvényben meghatározott esetein kívül alapelvek segítsék a rendőrök döntéshozatalát a lőfegyverhasználatban.

2.2. A lőfegyverhasználat alapelvei⁷

Az alapelvek határozzák meg a lőfegyverhasználat általános kereteit, melyek biztosítják a rendőri lőfegyverhasználat jogszerűségét, és hogy az intézkedés alá vont emberi jogait (ezen belül is legfőképpen az élethez, testi épséghez való jogot) tiszteletben tartsák. A lőfegyverhasználat során a „súlyos jogsérelem közvetlen lehetősége”⁸ miatt garanciák felállítására van szükség, hogy a lőfegyver használatával az említett jogok szükségesnél nagyobb korlátozása ne történjen meg. Ezenkívül az alapelvek segítik a törvény értelmezését joghézagok, ellentmondások esetén⁹, melyet a rendőrök a gyakorlatban is hasznosítani tudnak. Azonban úgy vélem, hogy ezen alapelvek nagyobb jelentőséggel bírnak a lőfegyverhasználat

⁴ FINSZTER Géza: A rendőrség joga, Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014, 38.

⁵ FINSZTER: Rendészettan, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 55.

⁶ 7/1990. (II. 28.) AB határozat.

⁷ Nagy-Juhák István felosztása alapján: NAGY-JUHÁK István: A rendőr fegyverhasználati joga, BM Kiadó, Budapest, 1997.

⁸ HAUTZINGER Zoltán: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, I. Kötet, Tanulmányok a „Határőrség és rendészet” című tudományos konferenciáról, A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei, 2002., 70.

⁹ ZSIGMOND Csaba: A rendőrségi fegyverhasználat, *Belügyi Szemle*, 2016/5. sz., 42.

jogszerűségét elbírálok esetében. Ugyanis míg a rendőrök a törvény betartásával, de másodpercek alatt döntenek, a bírálóknak több idő áll rendelkezésükre, hogy megfontoltan vizsgálják a lőfegyverhasználat jogszerűségét az alapelvek használatával.

2.2.1. A törvényesség elve

A törvényesség elve a lőfegyverhasználat során két vonatkozásban is megjelenik. Elsősorban a korlátozható emberi jogok kapcsán beszélhetünk ezen elv érvényesüléséről. Az Rtv. 17. § (1) bekezdése nevesíti a rendőri kényszereszközök által korlátozható emberi jogokat, melyek közül a testi épséghez való jog korlátozása releváns számunkra, ugyanis lőfegyverhasználat során az intézkedés alá vont testi sérülésének elkerülése lehetetlen. Sőt a sérülés (következménye) teszi lehetővé a kényszereszközzel elérni kívánt cél bekövetkezését. Ezen felül azonban a törvény továbbra is védi a testi épséghez való jogot, hiszen kimondja, hogy a megsérült személy orvosi ellátásáról gondoskodnia kell az eljáró rendőrnek. Ebből arra következtethetünk, hogy a lőfegyverhasználat célja nem az intézkedés alá vont személy „büntetése” a testi sérülés okozásával, hanem a közbiztonság és akár más emberi jogainak védelme. A törvényesség elve másodsorban pedig abban nyilvánul meg, hogy a lőfegyverhasználat eseteit az Rtv. taxatív felsorolja, mely szintén az érintett testi épségéhez való jogának a védelmét próbálja biztosítani. Ebben az esetben a rendőr nem lesz büntethető, mert a törvényben meghatározottak szerint hivatali kötelezettségeit teljesítette, és intézkedési kötelezettségének tett eleget.

2.2.2. Az arányosság elve

A rendőri kényszereszközök alkalmazása során fennáll egyfajta fokozatosság, amely azt jelenti, hogy nem lehet olyan hátrányt okozni az intézkedés alá vont személynek, amely ezen intézkedés törvényes céljával nem áll arányban.¹⁰ Lényegében ez az alapelv a rendőr jogaival, kötelezettségeivel való visszaélést, és más emberi jogainak szükségtelen korlátozását próbálja megakadályozni. Ugyanis a rendőr az adott személlyel kapcsolatban valószínűleg inkább nagyobb hátrányt okozó kényszereszközt alkalmazna, gondolván, hogy eredményesebben tudja intézkedését érvényre juttatni. Azonban a testi épséghez, élethez való jog súlyos korlátozásával járó olyan kényszereszköz, mint a lőfegyverhasználat esetében, kifejezetten fontos, hogy szükségtelen hátrány okozására ne kerüljön sor. Véleményem szerint nagyon nehéz megállapítani, hogy olyan személy ellen, aki jogsértést követett el pontosan milyen mértékű erőszak alkalmazható, mert általánosságban az ember ösztönösen mindent megtenne annak érdekében, hogy a jogsértővel szemben az intézkedés érvényre jusson. Összességében az intézkedés alá vont engedelmisségre való kötelezéséhez a legkisebb mértékben korlátozó eszközt kell alkalmazni, azonban ez az erőszak ne legyen „elégtelen erő”¹¹, fontos, hogy annak az alkalmazása eredményre vezessen. A lőfegyverhasználat esetében is megjelenik ez a fajta fokozatosság, mert az eljáró rendőrnek meghatározott magatartásokat kell tanúsítania mielőtt lőfegyvert használna. Ennek alapján visszautalhatunk az Rtv. azon rendelkezésére, hogy a kényszerítőeszközök alkalmazása során a sérülést és az emberi élet kioltását lehetőleg kerülni kell, és lőfegyver használata nélkül bírják engedelmisségre a jogsértőt. Ennek következtében a rendőrnek nyomatékosan ki kell fejeznie, hogy lőfegyverét használni fogja és ezután már a jogsértő magatartásán múlik, hogy a rendőr fegyverét használja-e.

2.2.3. A humanitás elve

¹⁰ Rtv. 15. § (1) bekezdés.

¹¹ HAUTZINGER i.m. 73.

A rendőrség egyik fő feladata mások életének és testi épségének a védelme, mely nemcsak a „sértettek” esetén áll fenn, hanem az intézkedés alá vont személyeknél is. A rendőrök fő célja nem az, hogy mindenképp kényszereszközöket használjanak a szabályoknak, intézkedéseknek való megfelelés biztosítására, hanem hogy a rend megóvása, helyreállítása minél előbb és békésen megtörténjen. Azonban, ha egyszerű felszólításra ez nem történik meg kényszereszközök alkalmazása szükséges, melyek esetében visszautalnék az arányosság elvére, hogy lehetőség szerint a legkisebb hátránnyal járó eszközt kell alkalmazni. Így a rendőrnek ekkor is védenie kell az adott személy emberi jogait azzal, hogy szükségtelenül nem korlátozza azokat. Tehát az emberi jogok korlátozása sem lehet túl széleskörű, illetve tiszteletben kell tartani az emberi méltósághoz való jogot, miszerint az Rtv. tiltja a „kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot”¹², mely az adott személyt emberi méltóságától fosztja meg, „mégpedig visszafordíthatatlanul és akkor minden más jog megszűnik”¹³.

2.2.4. A jog és kötelezettség egységének elve

A rendőr lőfegyverviselése és használata hivatásából eredő jognak minősül, mely kapcsán az Rtv. is úgy fogalmaz, hogy a rendőrt a törvényben meghatározott esetekben lőfegyverhasználati jog illeti meg¹⁴, tehát a lőfegyverhasználat egy jogosultság, amellyel a rendőr saját belátása szerint élhet. Továbbá a lőfegyverhasználat azért lehet jogosultság, mert azt a rendőr nem köteles intézkedései során alkalmazni, ha más eszközzel is eredményt érhet el. Másfelől előjáró parancsa esetén ez a jog kötelezettség képében jelenik meg, mert az előjáró utasításának eleget kell tenni, kivéve, ha bűncselekmény elkövetésére utasít. Másfelől a rendőr lőfegyverét a közrend, közbiztonság, illetve mások emberi jogainak védelme érdekében használja, tehát kötelezően ellátandó feladatainak végrehajtását elősegítő eszközről beszélhetünk. Ezen felül az Rtv. intézkedési kötelezettséget ír elő a rendőr számára, ha olyan tény jut tudomására, amely rendőri beavatkozást igényel, és abban az esetben, ha csak lőfegyver használatával tud annak érvényt szerezni a lőfegyverhasználat kötelezettsége.¹⁵ A lőfegyverhasználatról nem tudjuk tisztán azt mondani, hogy az jog vagy kötelezettség, mert magában egyik sem igaz. A jogosultság és a kötelezettség egymást kiegészítve van jelen a fegyverhasználat terén, mintegy ötvözetet alkotva, hiszen itt egyik nélkül nem létezik a másik. A rendőr saját belátása szerint valamilyen kötelezően védendő érték védelme vagy feladat ellátása miatt dönt a fegyverhasználat mellett.

2.2.5. A „végső eszköz” elve

Ezen alapelv párhuzamba hozható az arányossággal, amely szintén azt az álláspontot szorgalmazza, hogy a lőfegyverhasználatot lehetőleg más kényszerítőeszközök előzzék meg. A lőfegyverhasználat képes a legjobban sérteni az élethez és a testi épséghez való jogot, melynek következtében lőfegyverhasználatra csak akkor kerülhet sor, „ha minden más eszköz alkalmazása eredménytelennek bizonyult vagy nyilvánvalóan eredménytelen lenne”¹⁶ Ezenkívül a lőfegyverhasználatot meg kell előznie bizonyos intézkedéseknek, melyek alkalmazása során elkerülhető annak használata. „A felszólítások már gyakran kellő visszatartó erőt képeznek és az eljárás alá vont együttműködő lesz”.¹⁷

¹² Rtv. 16. § (4) bekezdés

¹³ NAGY-JUHÁK i.m. 10.

¹⁴ Rtv. 52. § (1) bekezdés.

¹⁵ NAGY-JUHÁK i.m. 11.

¹⁶ NAGY-JUHÁK i.m. 12.

¹⁷ SZÁNTÓ Róbert, rendőr alezredes, Encsi Rendőrkapitányság, közrendvédelmi osztályvezető személyes közlése alapján.

3. A lőfegyverhasználat szabályozása

Az 1. fejezetben leírtak alapján az Alaptörvény 46. cikkének (1) bekezdése szerint a rendőrség fő feladatai közé tartoznak a bűncselekmények megakadályozása és a közrend, közbiztonság védelme. Ezáltal maga a lőfegyverhasználat is ezeket a célokat hivatott szolgálni. Véleményem szerint, hogy a közbiztonság védelméből következik a rendőrség bűnmegelőzési feladata, mely érdekében lőfegyver használatára is sor kerülhet. A lőfegyverhasználat törvényben megfogalmazott esetköreiben az „elhárítás” és „megakadályozás” szavak szerepelnek, melyek olyan magatartásokra irányulnak, amelyek az életet, testi épséget veszélyeztetik. Ennek következtében a lőfegyverhasználat közvetlen célja általában az, hogy mások, illetve a rendőrök életét és testi épségét fenyegető veszélyeket elhárítsák azzal, hogy a jogsértő személy ellen lőfegyvert használnak, mely magatartását félbeszakítja.

Ezek alapján láthatjuk, hogy a védett értékek és a védelem érdekében történő lőfegyverhasználat azonos emberi jogok tekintetében áll fenn. Általános elv, ha emberi jogok ütköznek akkor meg kell vizsgálni, hogy az egyik korlátozása hogyan és milyen mértékben lehetséges. Ebben az esetben a konkrét ütközés úgy alakulhat ki, hogy adott személyek életének, testi épségének a védelmét a jogsértő testi épségének korlátozásával biztosítják. Felmerülhet az a kérdés, hogy az élet, testi épség elleni fenyegetés, illetve támadás elleni védelem magában foglalhatja-e a jogsértő testi épségéhez való jogának a korlátozását. Ugyanis különböző jogok védelme akkor teljesülhet, ha más jogait nem vonjuk el teljesen ennek érdekében. Ebben az esetben az „igazolhatja” a jogsértő testi épségéhez való jogának a korlátozását, hogy az adott helyzetben szembe helyezkedik a joggal és a rendőrök egyéb intézkedései, felszólításai ellenére sem hagyja abba ezt a magatartást. Ennek következtében a veszélyben lévő személyek emberi jogainak védelme iránti érdek nagyobb, mint a jogsértő testi épségéhez való joga. Szeretném kihangsúlyozni, hogy az intézkedés alá vont személy élethez való jogának korlátozása attól még nem megengedett, hogy más életét veszélyezteti magatartásával, mert az élethez való jog korlátozhatatlan, és nincs olyan indok, amely ezen jog korlátozását lehetővé tenné.

Az előző bekezdésben kifejtettem, hogy a veszélyben lévő személy emberi jogai „elsőbbséget élveznek” a támadóéval szemben, jogellenes magatartására tekintettel. Azonban figyelemmel kell lenni a támadó emberi jogaira is, és biztosítani kell, hogy a lehető legkisebb hátrány okozásával szüntessék meg a fennálló jogellenes helyzetet. Ezért is szükséges a lőfegyverhasználatot megelőző kötelező intézkedéseket megtenni, melyek megakadályozhatják a lőfegyverhasználat szükségességét. Továbbá a már említett lőfegyverhasználat esetköreit az Rtv. rögzíti, amely szintén garanciális szabály, mert így a rendőr lőfegyverhasználatát korlátozottabb és a rendőri önkény elkerülését igyekszik elősegíteni. Már kevésbé a jogsértő jogainak védelme érdekében, de a rendőr jogszerű eljárásának biztosítása érdekében a lőfegyverhasználat utólagosan kivizsgálásra kerül, melynek során jogszerűségi és szakszerűségi vizsgálat történik, és esetlegesen megállapíthatják a rendőr fegyelmi vagy büntető felelősségének a további vizsgálatát. „A fegyverhasználatokat a kivizsgálást követően példatárban a rendőri állomány rendelkezésére bocsátják, hogy azokat az oktatások alkalmával feldolgozhassák, tanuljanak mások jó, vagy rossz példájából.”¹⁸

3.1. A lőfegyverhasználatot megelőző intézkedések

A lőfegyverhasználatot – lévén a rendőri kényszereszközök „végső eszköze” – több intézkedésnek kell megelőznie, melyet az Rtv. 56. §-a ír elő. Ez azért fontos, mert ez még egy

¹⁸ SZÁNTÓ Róbert, rendőr alezredes, Encsi Rendőrkapitányság, közrendvédelmi osztályvezető személyes közlése alapján

korlátot állít a rendőr elé a lőfegyverhasználattal kapcsolatban, melynek következtében jobban mérlegelheti a fennálló helyzetet. Ugyanis ezen szabály nélkül a rendőr lehet, hogy feleslegesen okozna másnak sérülést, olyan esetben, amikor a lőfegyverhasználat szabályai fennállnak, és a „biztonság kedvéért” inkább a jogsértő személy meglövése mellett dönt, minthogy először enyhébb eszközt alkalmazna. A rendőrnek nem az a célja, hogy lőfegyverének használatával a jogsértőt magatartásáért megbüntesse, hanem hogy a rend minél előbb helyreálljon, a veszélyhelyzet elmúljon. A lőfegyver használata tényleg csak akkor indokolt, ha semmilyen más eszközzel nem lehet elérni az intézkedés célját.

„A lőfegyverhasználatot megelőző intézkedések célja az intézkedés alá vont személy számára felismerhetővé tenni, hogy vele szemben milyen rendőri intézkedés történik, az intézkedést foganatosító tőle milyen magatartást kíván, hogy a lőfegyverhasználat elkerülhető legyen”.¹⁹ Ennek tekintetében az eljáró rendőr először felhívást intéz az adott személyhez, hogy engedelmessédjék az intézkedésnek²⁰, melynek keretében hangoztatja, hogy milyen magatartást vár el a jogsértő személytől. Persze a felhívásra nem biztos, hogy engedelmessédjék, ezért a következő lépés valamilyen más kényszerítő eszköz alkalmazása²¹, amelyet a törvény meghatározott módon nem nevez meg. Ilyenkor az intézkedő rendőr mérlegelése szerint dönt, hogy az adott helyzetben melyik eszköz²² lehet a legeredményesebb. Ezt követően a rendőr megteszi figyelmeztetését, hogy lőfegyvert fog használni.²³ „A fegyverhasználatot megelőző figyelmeztetést érhetően, határozottan „A törvény nevében fegyvert használok!” szavakkal kell megtenni.”²⁴ Ezzel tudatják az intézkedés alá vont személlyel, hogy ha az intézkedésnek nem engedelmessédjék, akkor lőfegyvert fognak vele szemben alkalmazni. Véleményem szerint ebben az esetben, ha a jogellenes magatartás nem kerül megszüntetésre, akkor olyan mintha a jogsértő személy kvázi „engedélyt adna” arra, hogy a rendőrök lőfegyvert használjanak vele szemben. Lényegében viseli és elfogadja annak a következményét, hogy a várt magatartás nem tanúsítása esetén lőfegyvert fognak vele szemben alkalmazni, és erre egyfajta hallgatólagos beleegyezését adja. Ezután következik a még fegyverhasználatnak nem minősülő figyelmeztető lövés²⁵, melyet „általában függőleges irányba, a légtérbe kell leadni”²⁶. Hautzinger Zoltán „A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei” című művében úgy vélekedik a figyelmeztető lövésről, hogy az felesleges, mivel nem képes „a fegyverhasználatot előidéző körülményt közvetlenül”²⁷ megszüntetni. Szerinte, „ha a helyzet súlyosságát tekintve lövést kell leadni, akkor az ne csupán figyelmeztető jelleggel történjen, hanem olyan hatékony intézkedésként, amellyel a további ellenszegülés kétséget kizáróan elháríthatóvá válik”²⁸, persze az arányosság szabályainak betartásával. Az a meglátásom, hogy a figyelmeztető lövés nem felesleges, mert teljesen más hatást vált ki az emberekben, ha csak szóban „fenyegetnek” egy magatartás tanúsításával vagy ha azt meg is valósítják. A figyelmeztető lövés esetében pedig a lőfegyverhasználat előszobájában vagyunk, mert még konkrét személyre történő szándékos lövés nem történt, de a jogsértőben jobban tudatosul, hogy a rendőr ténylegesen fogja alkalmazni fegyverét. Szántó Róbert, rendőr alezredes elmondása szerint „a lövés hang és fényhatása a legtöbb esetben megdöbbenést kelt az eljárás alá vontban, szembesül abban, hogy a fegyvernek milyen ereje van és milyen könnyen kiolthat egy életet. Figyelmeztető lövés után kis számban fordul elő,

¹⁹ NAGY-JUHÁK i.m. 29.

²⁰ Rtv. 56. § (1) a) pont.

²¹ Rtv. 56. § (1) b) pont.

²² Ilyen eszköz lehet a testi kényszer, a bilincs vagy a szolgálati kutya alkalmazása.

²³ Rtv. 56. § (1) c) pont.

²⁴ 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról (a továbbiakban: RSzSz) 46. § (3)

²⁵ Rtv. 56. § (1) d) pont.

²⁶ RSzSz 46. § (1) pont.

²⁷ HAUTZINGER i.m. 72.

²⁸ HAUTZINGER i.m. 73.

hogy fegyverhasználatra kerül sor.”²⁹ Végül a figyelmeztető lövés után következhet a löfegyverhasználat, amely egy „szándékosan, személyre leadott lövés”³⁰, melyet végtagra kell leadni.

Főszabály szerint az előbbieken ismertetett intézkedéseket meg kell tenni löfegyverhasználat előtt, azonban az Rtv. kivételt tesz. Abban az esetben, „ha az eset összes körülményei folytán a megelőző intézkedésekre már nincs idő, és a késedelem az intézkedés eredményességét, a rendőr vagy más személy életét, testi épségét közvetlenül veszélyezteti” akkor az intézkedések részben vagy teljesen mellőzhetők.³¹

3.2. A löfegyverhasználat esetei

A rendőri löfegyverhasználat az intézkedés alá vont személy testi épségét sérti, valamint életének a kioltását is eredményezheti, ami miatt fontos a löfegyverhasználat eseteit³² pontosan megnevezni és törvényben rögzíteni. Azonban az évek során az esetkörökben történt változás, mely elsősorban az élethez való joggal volt kapcsolatos, miszerint a vizsgált esetekben a „fegyverhasználat az életnek, illetve az élethez való jognak a teljes és helyrehozhatatlan megsemmisítését jelentheti”³³. Ezen kívül a löfegyverhasználat céljai nem álltak arányban más életének korlátozásával. Ugyanis az Alkotmánybíróság által vizsgált esetekben a löfegyverhasználat bűnmegelőzési, bűnüldözési célok elérése érdekében történhetett, és nem az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés fennálltakor. Az utóbbi már kétségteljesen arányos a löfegyverhasználattal, mert két azonos védendő érték áll szemben egymással. Az Alkotmánybíróság az Rtv. 54. § h)³⁴, i)³⁵, j)³⁶ pontjaival kapcsolatban határozta meg alkotmányellenességüket az indítványok alapján. Olyan esetek alkotmányosságának vizsgálatára került sor, mint az érintett menekülése esetén alkalmazandó löfegyverhasználat vagy „a más veszélyes eszköz” fogalom értelmezése, amely jogbiztonsági kérdéseket vetett fel. Az Alkotmánybíróság elsődlegesen azt elemezte, hogy a kérdéses esetek a löfegyverhasználattal elérni kívánt célokhoz képest arányosak-e, és hogy „a jogalkotó az egyes eszközök, előírások megállapítása során tekintettel volt-e az Alkotmány által biztosított alapjogok korlátozhatóságának hatáira”³⁷.

Az Alkotmánybíróság a kérdéses esetek tartalmát elősorban az Emberi Jogok Európai Egyezményének 2. Cikkével hasonlította össze, mely azt állapítja meg, hogy mikor nem számít az élettől való megfosztás a cikkben foglaltak megsértésének³⁸, melyekkel a vizsgált pontok nem voltak ellentétesek. Ezután az Alkotmánybíróság a löfegyverhasználat esetei kapcsán „a

²⁹ SZÁNTÓ Róbert, rendőr alezredes, Encsi Rendőrkapitányság, közrendvédelmi osztályvezető személyes közlése alapján.

³⁰ Rtv. 53. § (1) bekezdés.

³¹ Rtv. 56. § (2) bekezdés.

³² Rtv. 54. §

³³ 9/2004. (III. 30.) AB határozat (a továbbiakban: 9/2004. ABH) I. rész 6. pont

³⁴ „az állam elleni (Btk. X. fejezet), az emberiség elleni (Btk. XI. fejezet) bűncselekményt elkövető személy elfogására, szökésének megakadályozására”

³⁵ „azzal szemben, aki a nála lévő fegyver vagy más veszélyes eszköz letételére irányuló rendőri felszólításnak nem tesz eleget, és magatartása a fegyver vagy más veszélyes eszköz ember elleni közvetlen felhasználására utal”

³⁶ „az elfogott, bűncselekmény elkövetése miatt őrizetbe vett vagy bírói döntés alapján fogva tartott menekülésének, erőszakos kiszabadításának megakadályozására vagy elfogására, kivéve, ha a fogva tartott fiatalok”

³⁷ 9/2004. ABH III. rész 2. pont 8.

³⁸ Emberi Jogok Európai Egyezménye 2.: „Az élettől való megfosztást nem lehet e cikk megsértéseként elkövetettnek tekinteni akkor, ha az a feltétlenül szükségesnél nem nagyobb erőszak alkalmazásából ered:

- a) személyek jogtalan erőszakkal szembeni védelme érdekében;
- b) törvényes letartóztatás foganatosítása vagy a törvényesen fogva tartott személy szökésének megakadályozása érdekében;
- c) zavargás vagy felkelés elfojtása céljából törvényesen tett intézkedés esetén.”

feltétlen szükségesnél nem nagyobb erőszak” elvének figyelembevételével vizsgálta az alkotmányosságot. Ugyanis az ENSZ VIII. bűnmegelőzési kongresszusán elfogadott határozatnak a vitatott esetkörök nem felelnek meg, mert a vizsgált szabályozás az érintett szökésének megakadályozása és elfogása céljából is lehetővé teszi a lőfegyverhasználatot. Ez felveti azt a kérdést, hogy a rendőr által elérni kívánt céllal arányos-e a lőfegyverhasználat, hiszen kifejezett veszélyhelyzet nem áll fenn. Meglátásom szerint a szökés megakadályozása csak közvetett módon, tágan értelmezve veszélyeztetheti más életét, mert a „bűnöző” elszökése után további bűncselekményeket követhet el. Azonban a jövőbeni feltevés nem lehet alapja a lőfegyverhasználatnak, és a szükséges közvetlen veszély sem áll fenn. Továbbá nem bizonyítható, hogy más életét, testi épségét veszélyeztető bűncselekményt követne el. Rendőri lőfegyverhasználati jogosultságot az élet, testi épség elleni közvetlen fenyegetés leküzdésére biztosítják, illetve olyan veszélyhelyzetben, amikor nincs lehetőség a lőfegyverhasználatot megelőző intézkedések megtételére. Azonban a vizsgált szabályozás két esetben is az érintett szökni próbál, és a rendőr vagy más élete nincs közvetlen veszélyben, amely esetében a lőfegyverhasználat nem indokolt, mert lehetőség van a már említett intézkedések megtételére. Továbbá ebben az esetben a testi sérülés okozása nem feltétlenül szükséges mértékben történne.

Az Rtv. 54. § h) pontjában szereplő bűncselekmények tényállásaiban nem szerepel az élet kioltása, mint tényállási elem. Ezek közül azonban néhány bűncselekmény magában foglalhatja az élet kioltását, de az sem szükséges eleme a bűncselekmény elkövetésének megállapításához. Ezen megállapítás alapján, illetve a fent bemutatott érvek következtében az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az Rtv. 54. § h) pontja sérti az élethez való jogot, ezért alkotmányellenesnek nyilvánította és megsemmisítette a vitatott szabályozást. Ezen kívül még meghatározta, hogy „azoknak az emberiség elleni bűncselekményeknek az elkövetői viszont, akik emberi életet oltanak ki, a velük szemben megengedett lőfegyverhasználat szempontjából az Rtv. 54. § g)³⁹ pontja szerinti szabályozás hatálya alá esnek”⁴⁰.

Az Rtv. 54. § i) pontja tekintetében értelmezési, jogbiztonsági kérdés merült fel. Továbbá az i) pont esetében nem beszélhetünk az élet közvetlen veszélyeztetéséről. A rendőr, azután, hogy a veszélyes tárgy letételére irányuló felszólítása eredménytelen, a körülményekből következtet arra, hogy az érintett a nála lévő tárgyat a rendőr vagy más elleni támadásra akarja használni, ami miatt indokolt lehet a lőfegyverhasználat. Ebben az esetben az alkotmányosság megállapítása érdekében az a lényeges, hogy az érintettnél lévő tárgy, fegyver mennyire veszélyes. Ennek alapján az Alkotmánybíróság azt vizsgálta, hogy „a rendelkezésben megjelölt tárgyak veszélyessége eléri-e azt a szintet, ami megalapozhatja a lőfegyverhasználatot, vagyis az élet kockáztathatóságát.”⁴¹ Az Rtv. sem a fegyver, sem a „más veszélyes eszköz” fogalmát nem határozza meg, azonban a fegyver általában olyan eszköz, amely az élet kioltására alkalmas. Az értelmezési kérdés csak a „más veszélyes eszköz” esetén merül fel, mely nem feltétlen alkalmas élet veszélyeztetésére, kioltására. Álláspontom szerint a „más veszélyes eszközről” egyáltalán nem lehet eldönteni, hogy az életet veszélyezteti-e, és milyen mértékben, hiszen halált okozni – ha megfelelően használják – majdnem bármivel lehet, de nem jelenti azt, hogy ebben az esetben lőfegyver használata is szükséges és arányos lenne. Az Alkotmánybíróság úgy gondolta, hogy ezek az eszközök „indokolatlan kockázati tényező”⁴² jelentenek és jogbizonytalanságot okoznak, ezért a szabályozás ezen részét megsemmisítette. Végül az Rtv. 54. § j) pontja vizsgálatakor az a kérdés merült fel, hogy megengedhető-e az élet kockáztatása, ha a szökésnél nem áll fenn más életét érintő veszély. „A rendőrség úgy köteles a fogva tartott biztonságos őrzéséről gondoskodni, hogy ezáltal a menekülés elkerülhetővé

³⁹ „az emberi élet kioltását szándékosan elkövető elfogására, szökésének megakadályozására”.

⁴⁰ 9/2004. ABH IV. rész 1. pont 13.

⁴¹ Uo.

⁴² Uo.

válják”⁴³, ezért az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a rendőr mulasztásának következtében szökni próbáló személy elleni lőfegyverhasználat nem arányos, ezért alkotmányellenes.

4. Összegzés

Összességében tanulmányomban azt szerettem volna bemutatni, hogy a lőfegyverhasználat eseteinek részletes szabályozása milyen fontos annak érdekében, hogy a rendőr megfelelő döntést hozhasson. Ennek érdekében a jogszabályi alapok megalkotása elkerülhetetlen, mert a rendőr elsősorban ezek alapján mérlegel, hogy használja-e lőfegyverét, csak másodsorban hagyatkozhat ösztöneire. Másrésztől azonban a jogszabályban történő szabályozás nem terjedhet ki minden eshetőségre, ezért is egészítik ki a lőfegyverhasználat eseteit az ehhez kapcsolódó alapelvek, amelyek egy általánosabb képet festenek és betartásuk mindenképp szükséges. Persze ezen alapelvek betartása a gyakorlatban már nem olyan egyszerű, mint azt gondolnánk. A rendőrnek néhány másodperc alatt kell döntést hoznia a lőfegyverhasználatl kapcsolatotban; és figyelembe kell venni, hogy a rendőr az adott helyzetben felfokozott érzelmi állapotban van, amely további nehézséget jelent. Ezért is kiemelkedően jelentős a lőkészség elsajátítása és a rendszeres gyakorlatozás. A tanulmány írása közben elgondolkodtam azon vajon Magyarországon a lőfegyverhasználatnak milyen jelentősége van, és általánosságban szükséges-e egyáltalán. Magyarországon a lőfegyverhasználat száma olyan csekély, hogy éves szinten nem is lehet meghatározni azt. Az elmúlt 10 évben a rendőröknek 23 alkalommal kellett használniuk lőfegyverüket⁴⁴, míg például Németországban évente 8, az Egyesült Államokban pedig 1100 alkalommal kerül erre sor⁴⁵. Másfelől azonban a világon tizenkilenc államban nincsenek felfegyverkezve a rendőrök⁴⁶. Ennek következtében meglátásom szerint a lőfegyverhasználat ténylegesen életet menthet és akár még tekintélyt is szerezhethet a rendőrnek.

⁴³ 9/2004. ABH IV. rész 3. pont 14.

⁴⁴ SZÁNTÓ Róbert, rendőr alezredes, Encsi Rendőrkapitányság, közrendvédelmi osztályvezető személyes közlése alapján

⁴⁵ https://hvg.hu/itthon/20190815_Ritkan_tuzel_a_magyar_rendor (letöltés dátuma: 2023. 05. 28.)

⁴⁶ <https://edition.cnn.com/2017/07/19/world/us-gun-crime-police-shooting-statistics/index.html> (letöltés dátuma: 2023. 05. 28.)